БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт за балканистика с Център по тракология
"Проф. А. Фол"
Вх. № 641 ИО-05 30.10.2014 г.

СТАНОВИЩЕ

от д-р Йордан Ангелов Баев, професор по нова и най-нова история във Военна академия „Г. С. Раковски", София 1504, бул. Евлоги и Христо Георгиеви" № 82

по научните трудове, представени в конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент" в Института за балканистика с Център по тракология „Проф. Александър Фол" (ИБЦТ) при БАН, обявен в Държавен вестник, бр. 50 от 17.06.2014 г.

В конкурса за академичната длъжност „доцент" в професионално направление 2.2. История и археология по научната специалност „Нова и най-нова обща история (Нова и най-нова история на Хърватия)" за нуждите на секция „Балканите след Втората световна война" в ИБЦТ, обявен в ДВ, бр. 50 от 17.06.2014 г., са постъпили документите на единствен кандидат – гл. ас. д-р Ирина Любомирова Огнянова – Кривошиева. Представените документи отговарят напълно на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за неговото приложение, както и на съответните нормативни документи в БАН и ИБЦТ.

Кандидатката Ирина Огнянова получава образователна степен магистър по история в Историческия факултет на СУ „Св. Кл. Охридски" и допълнително следва в магистърска програма по история в Централноевропейския университет в Будапеща. През 1999 г. получава научно-образователната степен доктор по история, а от 2003 г. работи последователно като научен сътрудник (старши асистент) и главен асистент в секция „Балканите след Втората световна война" към ИБЦТ. Тя е имала докторски и следдокторски специализации в престижни изследователски и академични центрове в САЩ, Австрия, Чехия, Италия, Великобритания, Франция и участва в съвместни международни научни проекти с исторически и балканистични институти към академиите на науките в Хърватия, Сърбия и Чехия. Участвала е с доклади по изследваната от нея проблематика в международни конференции в Гърция, Германия, Румъния, Черна гора, Полша и други европейски държави. Има участие също в международни редколегии, а от 2011 г. е секретар на Българския национален комитет по балканистика.

В конкурса са представени за рецензиране 19 научни публикации, сред които едно монографично изследване и 18 студии, статии и доклади, 6 от които издадени в чужбина. В своята научна продукция Ирина Огнянова има още една монография и десет студии и статии, които са свързани с темата на докторската й дисертация. Основната тематика на научните дирения на кандидатката е посветена на проблеми от историческото развитие на независимата хърватска държава в годините на Втората световна война (1941-1945 г.).

Изследванията за ролята и влиянието на католическата църква и взаимоотношенията й с усташкия режим в Хърватия по време на Втората световна война представляват безспорен научен принос както в българската историография, така и в международната научна литература за най-новата история на Югоизточна Европа. Темата е детайлно разгледана в монографично изследване, което с основание може да се приеме за хабилитационен труд на кандидатката, а също и в още няколко нейни публикации, две от които издадени в чужбина (№№ 1, 5, 6, 7, 17, 18). В контекста на оживените професионални дискусии по тази тема Ирина Огнянова представя един по-обективен, безпристрастен и многопластов прочит и интерпретация, като същевременно коректно посочва различните – често конфликтиращи – мнения и гледни точки. Важно значение има въвеждането на редица нови документални извори от хърватския държавен архив, български дипломатически сведения (ЦДА, Ф. 176-К) и разузнавателни информации и кореспонденция от американски военни архиви (NARA, RG 165 – War Department; RG 208 – Office of War Information; RG 226 – Office of Strategic Services).

Темата за църковно-държавните отношения в независимата хърватска държава (1941-1945) има няколко измерения и е тясно свързана с изясняването на проблема за усташкия национализъм, който е обект на дълготраен научен интерес и разнообразни публикации на Ирина Отнянова. От една страна, тя разкрива релацията национална идея – католицизъм, когато религиозната принадлежност се превръща в символ на етно-национална принадлежност. В същото време прави ясно разграничение между „крайния национализъм" на усташките лидери и „умерения национализъм" на католическия клир, а дори и различните нюанси в поведението на Загребския архиепископ Степинац и по-ниско стоящите в йерархията свещеници. Огнянова фокусира вниманието си и върху две други специфични отлики, които допринасят за по-задълбоченото разкриване на проучваната тема. Политиката на усташкия режим, основана на „антисърбизма", е насочена не въобще срещу православната или друга религия, а изключително срещу сръбската православна църква (СПЦ). В същото време, именно католическата църква е онази официална институция в Хърватия, която – за разлика от правителството – не се примирява с наложената германска и италианска окупация на исторически хърватски земи (Далмация). Друг приносен момент в изследванията на Огнянова е осветляването на нюансираната и внимателна политика на Ватикана: от една страна доброжелателно отношение към единствената католическа държава в Югоизточна Европа по време на Втората световна война, но от друга – признаване на независимата хърватска държава *де факто*, но не и *де юре*.

Темата за хърватския национализъм в следвоенна Югославия и политиката на югославския комунистически режим към католическата църква е следващият значителен изследователски проблем в научното творчество на

Ирина Огнянова и закономерно продължение на трудовете й за периода на Втората световна война (№№ 2, 4, 12, 15, 16). Основният извод, до който тя достига, е че наднационалната идеология на югославизма не успява да преодолее нито хърватския, нито сръбския национализъм и неизбежния сблъсък между тях, който води в крайна сметка и до разпадането на югославската федерация. В същото време Огнянова изтъква, че сръбско-хърватският конфликт не е просто и само етнически и религиозен, но представлява до голяма степен също идеологически и политически сблъсък. По-нататъшното проучване на тази проблематика вероятно би могло да бъде обогатено с повече документални свидетелства от Архива на Югославия (например архивния фонд на Й. Б. Тито) и някои чуждестранни архиви (например декласифицираните дипломатически и разузнавателни анализи на ЦРУ, Съвета за национална сигурност и Държавния департамент на САЩ). В тази връзка определен интерес представлява и дейността на хърватските емигрантски организации, особено в периода след „Хърватската пролет" от 1971 г. с провеждането на редица терористични акции от техни активисти срещу югославски представителства в чужбина.

В условията на установяване на централизиран авторитарен еднопартиен режим в Югославия след Втората световна война католическата църква се превръща в значим фактор и символ на хърватския национализъм и поради това ударът на комунистическата власт срещу нея е толкова силен. В този смисъл би представлявал интерес също евентуален следващ сравнителен анализ за мястото и взаимовръзката между политическите процеси в Югославия и репресиите срещу католическата църква в останалите държави от Съветския блок. Доколко би могло да се свържат гоненията срещу католически и униатски свещеници в Западна Украйна и прибалтийските републики през пролетта на 1946 г. с процеса срещу архиепископ Степинац през ноември 1946 г. и защо следващите репресии срещу католически и униатски епископи в Източна Европа са забавени с две-три години (1948 г. в Румъния, 1949 г. в Унгария, 1950-1952 г. в Чехословакия и България)?

Една нова тема, която се появява в последните години в научните публикации на кандидатката, е за съвременното историческо развитие на Хърватия след края на Студената война и разпадането на югославската федерация, предимно за „епохата след Туджман" (№№ 10, 19). След като убедително се е доказала като специалист в областта на новата и най-нова хърватска история през XX век, Огнянова уверено анализира актуалното състояние на Хърватия през последните две десетилетия и очертава тенденциите за нейното последващо развитие в процеса на европейска и евроатлантическа интеграция. В тези нови публикации тя отново демонстрира познаване на актуалната чуждестранна експертна литература и способност за творческото й интерпретиране, като направените изводи и заключения са балансирани и обективни.

В последните пет години Ирина Огнянова посвещава своето внимание и на още една изследователска тема – за „еврейския въпрос" в междувоения период и по време на Втората световна война в Югоизточна Европа, като предлага сравнителен анализ за състоянието на този проблем в България и Хърватия (№№ 8, 9, 11, 13). Основният извод на кандидатката е, че антисемитизмът няма дълбоки корени и в двете страни и е привнесено отвън явление. В случая с Хърватия обаче антисемитизмът е характерен белег на господстващата идеология и политическа практика на усташкия режим, докато в България се споделя от малобройни профашистки групи, поради което среща широко обществено противодействие в довоенните територии на страната. Макар и да се основават предимно на литературни източници, а не толкова на нови архивни свидетелства, представените публикации допринасят за обобщаване и популяризиране на тази дискусионна тема, особено сред чуждоезичната специализирана аудитория.

Кандидатката е вярна на възприетата методология за сравнителен исторически анализ и при останалите представени за рецензиране публикации (№ 3, 14). В тях се разглеждат паралелните взаимовлияния и сходства в идеологическите концепции, стратегическата линия и политическата практика на национал-радикалните (усташката организация и ВМРО) и аграрните (ХСП и БЗНС) организации в България и Хърватия след края на Първата световна война. Избраният подход е оригинален и тематично обоснован и допринася в по-общ план за пресъздаване на сходните политически явления и процеси в Югоизточна Европа, обусловени от налагането на Версайската мирна система.

Всичко посочено дотук ми дава основание за категорично заключение, че представената научна продукция е посветена на значими дискусионни проблеми от най-новата история на Югоизточна Европа с ясно откроими научни приноси както за националната, така и за международната историография. Всички публикации са самостоятелни научни разработки и принадлежат изцяло на Ирина Огнянова. Техният научно-приложен характер се доказва и от списъка със забелязани цитирания, 15 от които в специализирани чуждестранни издания. Поради това давам изцяло положителна оценка на единствения кандидат в конкурса д-р Ирина Любомирова Огнянова – Кривошиева и предлагам на уважаемото научно жури на същата да бъде присъдена академичната длъжност „доцент" по научната специалност „нова и най-нова обща история (нова и най-нова история на Хърватия)" в ИБЦТ.

30 октомври 2014 г. .....

/проф. д-р Йордан Баев/